inhoud

Gutmensch 7

Pannenman 28

De Zwitser 47

Vlagduin 62

De rat van Arras 98

Aantekening 157

gutmensch

Ina Carelsen knipte sinds begin jaren negentig met regelmaat een oorlog uit de kranten: kindsoldaten in Mozambique, gebombardeerde scholen in Afghanistan, aanslagen in Sri Lanka, etnische zuiveringen in Nagorno-Karabach... Dat was in haar werkende leven wel anders geweest. Toen ze nog schooljuf was, bladerde ze vaak vluchtig door het nieuws. Ze wilde zichzelf en haar leerlingen behoeden voor het boze buiten. Haar stem had zich aan de toon van kinderen aangepast, net als haar handschrift: ze zette een nulletje boven de i. Rond en zacht wilde Ina leven. Beschermd. Eenmaal met pensioen en verhuisd naar het platteland, raakte zij betrokken bij de interkerkelijke werkgroep Met Hart en Handen. Niet dat ze gelovig was, maar waar geen kabeltelevisie werd aan-

gelegd, kwam nog wel de kerk aan huis, met een collectebus. En omdat ze niemand kende en bij het nieuwe dorp wilde horen, liet ze zich overhalen ook langs de deuren te gaan. Ze liep langs brede erven en blaffende honden. Rammelend voor verre ellende, die met een paar munten te bestrijden was – vaak met een fotomapje zielig kijkende kinderen in de hand. Ja, de wereld was gemeen en god wat had ze lang haar ogen ervoor gesloten.

Toen haar heup opspeelde, kreeg Ina het verzoek kranten voor de werkgroep te knippen. Bij voorkeur aansprekende oorlogen, waar je goed voor collecteren kon. Haar man Jan knipte uit aardigheid mee. Eén krant bleek niet genoeg. Nog een abonnement erbij. En hoe meer ze knipten, hoe betrokkener ze raakten. Verbaasd over hun eigen gulheid gireerden ze voor kaarsen in Soweto en bunsenbranders in Malawi. Een spatje in de vlam, maar wie goed doet, goed ontmoet. Dikker was hun bijbel niet. Al knippend vergrootten ze hun wereld. En zo stuitten ze steeds vaker op Somalië. Een land dat ze hadden moeten opzoeken. In de Hoorn van Afrika werd een koude oorlog uitgevochten. Krijgsheren, bewapend door Oost en West, speelden bevolkingsgroepen tegen elkaar uit. En weer keek de wereld weg van de vluchtelingenstromen, weer reageerde Europa met bureaucraten achter loketten. In Nederland gingen de eerste stemmen op dat 'die vluchtelingen' de

huizen van 'onze kinderen' inpikten.

Ina wilde fatsoenlijker zijn: ze hing een fluorescerend plakkaat in de buurtsuper: WIJ OPENEN ONS HUIS VOOR VLUCHTELINGEN. U OOK? Geen enkele reactie. Ja, de nieuwe buren mopperden: 'Het is al gehorig genoeg.' Niet één vluchteling belde aan.

Een jaar later kwam het rijk met een plan de al jaren leegstaande streekschool als asielzoekerscentrum in te richten – nog geen tien minuten lopen van de Carelsens. Het dorp was faliekant tegen. Protestborden in de tuinen. De Carelsens waren voor en voerden het woord op de zoveelste hoorzitting. Ina sprak over *noaberschap*. Ze werd uitgelachen: wat wist ze daarvan? Stadse lui mochten zo'n woord helemaal niet gebruiken. Hun plakkaat vonden ze verscheurd in de brievenbus terug. Het gaf nog altijd licht.

Na een maand gemopper legden de bewoners zich gelaten bij de besluiten van hogerhand neer. Het was goed voor de middenstand. Er vielen banen te vergeven. De lokale aannemer mocht verbouwen. Een paar maanden later werd het azc stil in gebruik genomen.

Ina en Jan waren tijdens hun dagelijkse ommetje al een paar keer langs de oude school gelopen. Ze zwaaiden naar mannen achter ramen. Rokend in

pyjama. De verveling dampte boven hun hoofd.

Sommigen waren heel donker, volgens geruchten zaten er flink wat Somalische vluchtelingen tussen – gezinnen, maar ook een paar losse jonge mannen, herstellende van oorlogswonden. Op straat zag je er niet een. Wel hoorde je verhalen… een meisje was in de buurtsuper door een donkere man in haar billen geknepen.

Hart en Handen had opgeroepen tot vrijwilligerswerk. Ina meldde zich meteen. Voorlezen kon ze. Handenarbeid geven en matjes vlechten met de kinderen. Ze was ruim veertig jaar schooljuf geweest! Maar het azc was al voorzien. Ina keek sip. Ze vertelde over de oorlog in Somalië en hoe jong de soldaten daar niet werden ingelijfd. 'Ze paffen hun frustraties weg.' De dame achter de balie deelde haar zorgen: 'We staan open voor creatieve ideeën.'

Ina had onmiddellijk haar studerende zoon gebeld, een bozig heerschap dat sinds hun verhuizing nog maar zelden thuiskwam. 'Jullie hebben je levend in dat dorp begraven.' Altijd verwijten: te rechts, te bang… Nu kon ze hem eindelijk haar sterke kant tonen. Had hij een creatief idee?

'Waarom vraag je ze niet te eten? Organiseer een couscousavond.'

'Lusten ze dat?'

'Lust jij het wel? Ik heb bij jullie nooit anders dan aardappels moeten eten.'

Ina had er meteen haar kookboeken op nageslagen en het recept met de mooiste foto uitgekozen. Goudgele couscous, kikkererwten, okra, brokken lamsvlees, munt en een trits haar onbekende verse kruiden. De buurtsuper verkocht alleen maar lamsworstjes. En munt? Gedroogd in een potje, niet vers. Bij de kassa wisten ze niet wat okra was. Voor lamsvlees moest ze toch echt naar een Marokkaanse slager. Misschien wist die ook waar ze okra kon krijgen, en harissa – wat het ook mocht zijn. Er zat niets anders op dan naar haar oude stad te gaan, een flink uur rijden met de bus. Daar had je gastarbeiders... die aten óók zo anders. Hadden ze hun auto nou maar niet weggedaan. Maar ze wilden soberder leven. In evenwicht met de natuur, deel van een gemeenschap, je oude schoenen afdragen. Een moestuin, gehoorzaam aan de seizoenen. Geen munt verdikkie. En nu moest ze met een bus die overal stopte – een hele onderneming met haar heup. Artrose. Harde banken deden pijn. Lang staan kon ze nauwelijks. Maar ze wilde niet klagen. Vluchtelingen hadden het moeilijker.

Jan was onmiddellijk naar het asielzoekerscentrum gelopen. Een feestmaal voor alleenstaande Somaliërs? De dame achter de balie slaakte een diepe zucht. 'We hebben er zeven in de aanbieding... allemaal mannen.' Bladerde door een foto-

boek en liet er twee naar beneden komen. Keurige jongens, nog in een walm van sigarettenrook. Geen oorlog aan te zien. Jan begon in zijn beste Engels, maar het tweetal bleek al aardig Nederlands te spreken.

Eten? Of meneer eten van hen wou?

Nee, zij moesten bij hem en zijn vrouw…

Maar waarom?

Voor de gezelligheid.

Leg dat maar eens uit. Gezelligheid.

Het was nog geen tien minuten lopen. Jan schreef het adres op een rondslingerend papier, tekende een kaartje – daar moesten ze zijn, aan de andere kant van de spoorlijn.

Waar het politiebureau was?

Ja, maar in die buurt woonden ook aardige mensen.

De jongens bestudeerden de knullige plattegrond wantrouwend.

Donder-dag, achttien-uur-dertig? Jan tekende er ook nog snel een klok bij: 18.30.

'Overmorgen, halfzeven,' zei een van de jongens accentloos.

Ina had het recept zorgvuldig overgeschreven. Kinderlijk eenvoudig – wat was couscous anders dan griesmeel? Heet water opgieten en laten wellen. Kikkererwten moest je een nacht weken, de groenten sudderen – kruiden snijden en op het

laatst toevoegen. De braadtijd van het lamsvlees zou ze met de slager doornemen. Toch was ze zenuwachtig. Somaliërs hadden een sterk ontwikkeld eergevoel, stond in een knipsel. Een mislukte maaltijd zou als een belediging worden opgevat. Ze had haar zoon nog gevraagd of couscous wel mocht van hun geloof.

'Couscous is voor alle gezindten, zolang je er maar geen varkensvlees in doet.'

Ze zou niet dezelfde fout maken als vroeger, toen haar zoon op de middelbare school met een Amerikaanse medeleerling thuis was gekomen, een jongen van een uitwisselingsprogramma. Ze had speciaal filet americain voor hem gekocht. De smaak van thuis. Maar die jongen griezelde ervan. Amerikanen aten geen rauw vlees. Je wist het maar nooit met buitenlanders. Misschien was haar recept wel te Hollands en moesten er meer Oost-Afrikaanse producten in.

Een dag voor de jongens zouden komen nam ze de bus naar de stad. De gele gids had haar naar Slagerij Islam verwezen, achter het station. Hooguit een paar minuten lopen. Toch was het lang zoeken geweest, al kende ze de buurt nog van vroeger: de meeste straatnaambordjes waren van de lantaarnpalen gesloopt. Na drie keer vragen (telkens aan mensen die slecht Nederlands spraken) stond ze voor een keurige winkel. De slager had haar recept hardop voorgelezen en sneed een

paar flinke repen lamsvlees af. En wat dacht ze van een lekkere tong? Een schenkeltje, hart, niertjes, wat buikvet voor de smaak? Het vlees trilde in zijn hand. Ze schudde van nee. Maar voor hem was dat een ja. En hup, daar plofte een bloederige klodder in het bruine pakpapier. Nee, geen schapenkop – ze moest er nog mee in de bus. De slager maakte er een mooie rol van en vlijde het zonder plastic of elastiek onder in haar tas.

Ja, harissa hoorde er ook bij. Niet uit tube of blik. Zelf maken. Pepers fijnmalen, knoflook, olijfolie, tomatenpuree... Had ze dat? Zijn gouden voortand glom in de mond. Derde straat rechts en dan weer de tweede links was een groenteboer die haar verder kon helpen – munt, okra, pepers... alles vers uit Marokko. Hij strekte beide armen en deed een vliegtuig na. Zo voorkomend als die man was. Het knaagde wel licht bij Ina... Al dat gevlieg voor een kruidje.

Als extraatje hakte de slager nog een stuk ossenstaart af en legde die los boven in haar tas. Voor de soep. 'Soep gezond.' Ook de klanten in de winkel verzekerden haar dat een maaltijd zonder soep geen maaltijd was. Een vrouw met een hoofddoek had haar nog op een potje rood kruid gewezen. Ras el hanout – 'erg lekker voor soep'. Ook dat ging in de tas.

Aardige mensen, jammer dat ze in zo'n troosteloze buurt moesten wonen. En dat ze er niks aan

deden... troep in de voortuintjes, slingerend huisvuil, dode struiken, graffiti, gebroken glas in lantaarnpalen. Geen wonder dat die vrouwen binnenbleven. Haar vrije hand maakte een vuist, verzet borrelde op. Boosheid... die ze weer verdrong. Ze nam zich voor een gepeperde brief naar de krant te sturen om de gemeente aan te klagen. Haar heupen deden pijn. Bij de groenteboer zou ze om een glaasje water vragen en een pil nemen.

Waar was ze aan begonnen? Misschien deed ze het nog het meest voor haar zoon, die vond dat allochtonen – 'gastarbeiders' mocht je niet meer zeggen – een verrijking waren voor Nederland. We zouden ze nog hard nodig hebben tegen de vergrijzing – hijzelf wou helemaal geen kinderen. 'Nu is de derde wereld aan de beurt.' Hij stuurde haar ook weleens een artikel waarin stond dat de moslims binnen twee generaties geïntegreerd zouden zijn. Ze deed haar best om het met hem eens te zijn. Als ze tegensputterde over vrouwen in djellaba's die gedwee achter hun mannen aan sjokten, deed hij dat af als een vooroordeel. Daarom zetten zij en Jan zich ook met hartstocht voor het goede in, om hun angst niet toe te laten. Dus zweeg ze over schoffies in trainingspakken die ouwe dames van hun tasjes beroofden. Een vriendin uit de stad lag nu met een pin in haar arm op de divan. Omvergetrokken door twee dieven op een scooter – onherkenbaar in een capuchon. Ze